

VERNICHTUNGSLAGER BERG.

Jødernes inntog.

ET ekstratog av kuvogner stanser på et ødslig sted noen kilometer nord for Tønsberg. Dørene blir revet opp og under skrik og brøl fra godt bevegnete vakter tømmes de fullpakkede vognene for sitt innhold. Regnet høljer ned. En underlig samling av menn — fra den grønne ungdom til den grå olding — fra 15 til 90 år. I gåsegang, flankert av de bevegnete vaktene, beveger prosesjonen seg framover. Omsider kommer den til tre brakker som ligger inne i skogen. Her blir fangene fordelt på rommene. Alt de har med seg unntatt spisebestikk blir tatt fra dem og brakt til «Det hvite hus», administrasjonsbygningen, som ligger omlag 300 meter nedenfor mot vest. Det meste av disse effektene kom aldri tilbake til Eiermannen.

Den 28. oktober 1942 sto omlag 350 mann oppstilt på jordet ovenfor Det hvite hus og hørte på vaksjef Lindseths velkomsttale. «Jøder»! sa han, «det er tidens krav at dere er her. Vi skal ikke terrorisere dere — dere skal få den behandling dere selv ønsker. Og ved ethvert forsøk på flukt vil dere bli fylt med bly eller det blir tatt andre repressalier!» Han avsluttet talen med å si at hvis noen skulle late vannet måtte de gjøre det med det samme, senere ville det ikke bli høve til det.

Så var det inn igjen i de tomme, kalde brakkene og innrette seg for den første natten på Berg. Gjennomvåte til skinnen som de var, måtte de legge seg på golvet, mens vannet overalt silte gjennom det utette taket. Så ble dørene låst med følgende vennlige godnatthilsen fra vekten: «Ved ethvert forsøk på å åpne en dør eller et vindu vil det øyeblikkelig bli skutt.»

Der lå de på golvet «som gafler i etui» som en av dem uttrykker det, uten mat, uten drikkevann, uten adgang til avtrede. Slik artet nettene seg de første ukene på Berg. Hele natten igjennom lød skrik og jammer og rop om å få komme ut. Det var verst for de gamle. Innimellom runget brølet fra vaktene, det obligatoriske om å bli «fylt med bly». Så var det å ty til sko, kalosjer eller lignende som nattmøbler. Et ustanselig regnvær de første ukene sørget for stadig frisk dusj.

Allerede andre dagen var det å spytte i nevene og til med oppbyggingen av leiren. Under hujing og banning fra vaktene ble tempoet presset opp til det umenneskelige. Forsøkte noen å rette ryggen, ble det lønnet med straffeeksersis. Men så var det også kost for hardt arbeid: En halv liter blomstersuppe og et kvart brød om dagen pluss en kopp surrogatkaffe om morgenen. Arbeidstiden var fra 7,30 til 20,30 med halvannen time middag fra 12 til 13,30 — søndager som hverdager.

I tillegg til all annen elendighet gjorde selvsagt også sultens grinende spøkelse sitt inntog. Og uten overlæge Anton Jervells og Røde Kors' hjelpeaksjon hadde det uvegerlig måttet ende med en katastrofe.

Da Jervell var blitt kjent med de elendige forhold i leiren, henvendte han seg til Wallestad i egenskap av formann i Tønsberg krets av Norges Røde Kors med tilbud om å hjelpe fangene. Wallestad svarte at det «i øyeblikket» ikke var nødvendig med hjelp (!). Samme dag ringte imidlertid leirintendanten Kjølner og ba om 40 ulltepper som så ble sendt opp. Jervells ønske om å få besøke leiren ble avslått, men den 31. oktober fikk han tillatelse til å komme inn. 25 senger av luftvernets utstyr ble sendt opp, dessuten en del mat. Ved siden av arbeidet som læge ville også Jervell føre tilsynet med de hygieniske forhold i leiren. Disse var jo så slette at det var fare for liv og helse. Dette tilbudet ble imidlertid avslått.

Jervell fikk tilsynet med sykestua og de pasienter som ble innlagt der, men fikk ikke adgang til de øvrige brakkene. 17 pasienter ble innlagt med det samme. Da Jervell dagen etter besøkte leiren, var både Wallestad og Kjølner fraværende, og han henvendte seg til Lindseth. Denne var rasende over besøket, og under en strøm av skjellsord fortalte han at også Wallestad var forarget over hans besøk dagen før. Jervell måtte bare

reise tilbake, men oppnådde til slutt Wallestads tillatelse til å besøke leiren den følgende dag. Det ble etterhvert skaffet atskillig utstyr til sykestua.

Den 21. november fikk så overlæge Jervell beskjed om at han ikke lenger fikk adgang til leiren da tilsynet skulle overtas av egen læge, dr. Skau. Dette var etter ordre fra Sipo, sa Wallestad.

I den første tiden fikk Røde Kors sende smørbrødpakker til leiren to ganger i uken, men dette ble senere overtatt av den jødiske hjelpeforeningen. Denne foreningen sendte mye, men dessverre forsvant det meste i Det hvite hus.

Etter en rekke konferanser med Wallestad oppnådde Jervell før jul å få sendt noen matpakker til Berg. Dermed var leiren lukket for Røde Kors helt til sommeren 1944.

Jervell forsøkte også gjentatte ganger å få bedret de sanitære forhold, som var helt rystende. Maten ble f. eks. laget i garasjen ved Det hvite hus. Kjøkkenbrakka ble ikke ferdig før ut på vårparten 1943. Intet toalettrom for de syke, ingen latriner for fangene. Ekskrementene lå overalt så det krevde ferdighet i slalåm for å unngå griseriet.

Tross overlægens inntrengende henstillinger tok det lovlig lang tid før disse elendige tilstander ble rettet på — til en viss grad. Det første provisoriske doet, f. eks., var en lang stokk som lå på peler. Og på den satt man og balanserte i rekke og rad. Visstnok en gammel storgermansk skikk!

Imidlertid gikk arbeidet sin gang. Nervøsiteten for rømningsforsøk preget vaktholdet, da det enda ikke var satt opp piggtrådgerde rundt leiren. Under disse forhold kunne det være fristende og lettvindt å rømme. Men slike forsøk garderte befalet seg mot. På sin elskverdige måte ga de uttrykk for at hvis en rømte, ville ti bli skutt. Og ingen hadde grunn til å tvile på det.

Et av de store arbeider var grøfting for vannledningsrørene til leiren. Samtidig ble veien fra leiren til Det hvite hus og gårdsplassen der oparbeidet. Dette var jo tungt og ensformig arbeid, uvant for de fleste. Men det ble alltid sørget for avveksling. Alt i ett var det å kaste verktøyet å ta en springmarsj eller legge seg ned og åle, den norske form for det tyske hinlegen.

En dag nektet en som arbeidet på grøftelaget å gå ned i grøfta som var halvfull av vann. Da la vaktan an og skulle skyte, men en av de eldre stilte seg i veien. «Skal De endelig skyte, så skyt meg,» sa han, «for jeg holder så likevel ikke ut lenger!» Resultatet var en halv times straffeeksersis i sølevannet for hele laget. Prinsippet var alltid alle for en. Affæren ble rapportert til leirledelsen som så tok fra laget brødrasjonen for en dag. Å ta fra de sultne fangene maten for kortere eller lengre tid var i det hele tatt en meget effektiv og

A R B' — din forbanna drittonge!

ofte benyttet refselse. Da tok det også så meget bedre når de tyske slavedrivere øste sine gloser utover nakkene på de utsultne fangene: «Ich will die Juden laufen sehen! Ich will die Juden tot sehen!»

En skulle tro at selv den sterkeste natur ville bryte sammen på noen få dager under slike forhold. Men menneskets tilpasningsevne er utrolig og oppfinnsomheten ubegrenset når det går på livet løs. Etter noen uker ble det ovner på rommene så de våte klærne kunne bli tørket, køyer og sengetøy kom etterhvert så livet på brakka ble rent komfortabelt i forhold til i begynnelsen. Men sulten! Den stadig tiltagende sugende fornemmelsen over hele kroppen ble mer og mer utholdelig. Da ble «orgingen» innført på Berg.

I brakke 1, som ble benyttet som sykehus, var det potetlager i to av rommene. Etter arbeidets slutt lurte fangene seg, beskyttet av mørket, inn på sykebrakka og stjal så mye poteter som de bare kunne få inn under klærne, og så gjaldt det å komme tilbake usett av vaktene. Etterhvert øktes erfaring og øvelse, det ble organisert. To og to mann fra hvert rom. Det gikk bra en tid — inntil det ble oppdaget en vakker dag, og sykebrakka ble tabu. Men til alt hell ble det så kaldt at det måtte fyres for at potetene ikke skulle fryse, og så var situasjonen reddet.

På hvert rom ble det for hver dag valt en potetkoker etter loddtrekning. Han passet potetene mens de andre la seg til å sove. Når potetene var kokt, måtte han vekke samtlige, for herremåltidet skulle inntas i fellesskap. Så hendte det en natt — — og her får Oskar Wulff ordet:

Mens jeg sitter og passer potetene hører jeg plutselig tramp og stemmer i gangen. Det var heldigvis mørkt på rommet vårt. Med et byks er jeg oppe i køya. Jeg kjente jeg bleknet der jeg lå da jeg fikk se ansiktet til selveste Lindseth på ruta i døra. Og sammen med ham SS-mannen Olaussen. De tittet inn og — — gikk videre. Disse sekundene syntes jeg var lange som år. Da skrittene fjernet seg ut av brakka, var jeg ute av køya igjen, vekket gutta og serverte de deilige varme potetene. De smakte dobbelt godt ved tanken på den fare som vi og potetene nyss hadde svevet i.»

— — —

Denne lille orgehistorien får sin plass her fordi den er innledningen til en av de verdifulleste kampmetoder for fangene i sulteirenen på Berg. Ikke minst på dette felt skapte jødene en tradisjon. Ingen av de senere såkalte jøssing-fanger kunne overgå dem her. Men jødene tok også så mange tvilsomme sjanser at de oftere enn andre gikk i saksa for en spekesild, kålrot eller hva det kunne være.

Redselsnatten.

Den uhyggelige natten til 27. november 1942 har for alltid etset seg inn i de overlevendes sinn som en svart skygge. Omlag 280 ble plukket ut, skilt fra pårørende og venner og sendt til utslettelsen i Tyskland. 12 av disse skulle ved et rent mirakel komme fra det med livet.

Den 26. om kvelden var det appell. Denne ebbet imidlertid ut uten at noe hendte, og fangene ble sendt inn igjen. Men det lå noe truende i luften. Denne følelsen ble ytterligere forsterket ved en historie som ét par av vokterne brygget sammen: At de allierte hadde gjort invasjon og at belegget på Berg av den grunn ville bli forflyttet i løpet av natten. Selv om alle var klar over at dette var en skrøne, hadde den sin virkning. Klokkene 4 om morgenen fikk hver utlevert to brød og seks sildekaker. Da skjønnte alle at det foresto en lang reise. Og da det kom ordre om at yttertøy, gummistøvler og beksømsstøvler skulle bli igjen, var det klart at det gjaldt en reise ut av landet.

*De første skritt mot gasskamrene — —.
Jødene deporteres.*

Så kom appellen. Som dyr ble fangene drevet ut i mørket. Da det gikk litt sent for de syke, skar Lindseths stemme gjennom til lagføreren: «Se å få dem ut! Det er jo bare jøder!» Enkelte var så syke at de måtte bæres på båre. De ble plasert på linjen med de andre. Så begynte navneoppropet. I lysskjæret av lyktene på Wallestads bil foregikk sorteringen. Alle som var gift med jødiske kvinner og de ugifte ble stilt sammen. De «arisk» gifte kom for seg. «Den som sier han er gift arisk og ikke er det, blir skutt», sa Lindseth.

Da denne dystre seremonien var over, ble den første og største gruppen kommandert i marsj nedover mot jernbanelinjen. Den lange, tause rekken forsvant inn i mørket med sykebårene mellom seg. Lyden av et og annet brøl fra vaktene var det eneste som vendte tilbake til dem som sto igjen. Der ble de stående til kl. 9 på formiddagen. Da måtte de bære sakene til dem som var reist ned til Det hvite hus, hvoretter de ble sendt inn på brakka med den beskjed at «heretter skal det faen skjæra meg arbeides!»

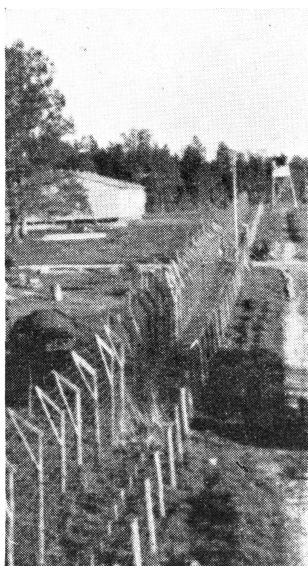
«Torvslaget».

Det var nå omlag 70 mann i leiren. Noen av disse som hadde ungarsk statsborgerskap, ble sendt bort senere. Det ble en vanskelig tid for den lille flokken på Berg. Arbeidstempoet ble presset opp med alle midler som plageåndene rådet over. Det var grøftegraving, vegbygging og reising av brakke 4 som sto først på dagsordenen. Dette var et fortvilt arbeide. Mens tyskerne hang over dem måtte fangene arbeide på spreng med buesag og øks. Som hammer bruktes treklubbe. Arbeidet gikk selvfølgelig for sent for tyskerne. For tilsynelatende å komme bedre etter forsøkte de seg en dag med et potempkinsk fiff: De stablet veggelemmene løst opp så det så ut som huset på det nærmeste var ferdig. Men uhellet ville at det natten etterpå blåste opp til storm — og om morgenen lå alle lemmene nede.

Oppsettingen av piggrådgerdet rundt leiren var også et hardt arbeid som ofte måtte utføres i inntil 20 kuldegrader — uten votter.

Den 17. desember ble en historisk dag. Karene var særskilt slitne og nedfor etter en uke med mer straffeeksersis enn arbeid. I middagspausen står noen fanger ved inngangen til brakka. «Der kommer bødlene», sier en av dem da noen konstabler nærmer seg. Bemerkningen er blitt oppfanget av portvakten, og virkningen uteblir ikke. Allerede en halv time før tiden blåses til oppstilling, og så blir det en times hard eksersis med åling i den verste søla. Så til arbeid i grøfta med klissvåte klær. Men der ble de ikke lenge ad gangen. Fire ganger om ettermiddagen ble de kommandert opp til straffeeksersis etter det vanlige ritualet. En gjeng fikk ordre om å lesse sanden av noen 5 tonns lastebiler som var kjørt fram. Tre mann på hver bil skulle klare jobben på 5 minutter. Dette var jo ugjørlig, og resultatet var som vanlig spark og slag, og kolben ble flittig brukt.

Endelig ble da klokken fem denne dagen også. Utkjørte og våte kom de hjem til brakka. Men de var likevel glade, for nå var det vel slutt for idag, tenkte de. Men det skulle vise seg at det som var hendt bare var ouverturen. Ikke før var de kommet inn, så gikk signalet til oppstilling. Først i brakkegangen. Der ble den som hadde kalt konstablene bødler av lagfører Hansen provosert til å tilstå. Ingen meldte seg. Så kommer selve Lindseth inn og kommanderer alle ut. Der settes leirbilens lykter mot dem og Lindseth inntar sin karakteristiske skrevende stilning med hendene på hoftene. «Nå — forbanna pakk!» var innledningen til en tale som var spekket med skjellsord og eder. Så kom ordren som gikk ut på at brakke 2 som sto på pillarer skulle fylles under med gresstorv. Torven lå i hauger som

Litt av piggrådgerdet som jødene slet med den første tiden.

først var frosset til telekladder. Et påfølgende mildvær hadde tint opp en del slik at det var en blanding av tele og gjørme. På spørsmål om å få utlevert verktøy brølte Lindseth: «Nei, dere skal grave den fram med hendene så blodet skal sprute av fingrene!» I lysskjæret fra bilen begynte så forestillingen. 10—12 konstabler var troppet opp for anledningen. Og disse herrer sparte seg ikke. Under hujing og banning haglet det med slag og spark. Ofte måtte ofrene når de hadde fått løsnet en klomp, åle i søle bort til brakka med den. Og for at de

skulle komme riktig godt nedi sto konstablene oppå ryggen til dem. En av fangene ble liggende besvimt. Beskyttet av mørket slepte kameratene ham bak en torvhaug for at djevlene ikke skulle få tak i ham. Det hele var et uvær av brøl, eder og skjellsord, innimellom krydret med geværskudd. Det makabre skuespill varte i tre timer. Da var det flere som måtte legges inn på sykestua — —.

Julen 1942 på Berg snakker de som opplevde den minst mulig om. De to måneder som var gått siden de kom dit var så mettet med lidelse at de ikke hadde det overskuddet som må til for en fest. Følelsen av å være hjelpeløst prisgitt udyrene var julestemningen på Berg i 1942. Gledens høytid var fylt av lidelse, sorg og bekymring for framtiden.

Urinnvånerne får naboer.

For de omlag 50 fanger som var igjen på Berg var det en oppmuntrende begivenhet da de første jøssinger kom til leiren. Riktignok skulle de to gruppene være strengt adskilt, men bare det å se andre mennesker var oppkvikkende.

Kan hende reaksjonen hos nykommerne artet seg på en annen måte. Da en av dem som kom 13. februar (Aspaas) la seg om kvelden i en midtkøye, kunne han lese følgende inskripsjon under bunnen i overkøya: «Dette er det lille helvete». Det var signert av en av de jødene som var sendt.

Ved arbeidsappellen dagen etter gjorde synet av jødene ifølge samme kilde et dypt inntrykk. Det var en samling underlige figurer, forteller han. Gangen var nærmest en pendelbevegelse med et ekstra ledd i knærne. De var ikke mennesker lenger, men noe med liv i som beveget seg framover. Det eneste som var menneskelig var øynenes stumme tale. Men — legger han til — tre uker senere hadde vi også inntatt normalen for dagligliv på Berg.

De to første jøssinger som kom til Berg (27. januar 1943) var Johs. Davø fra Bergen og hans bror*). Heller ikke disse skulle få noe lovende førsteinntrykk. Riktignok hadde de en hel brakke for seg selv, men dette skulle vise seg å innebære ikke bare fordeler. Dagen etter ankomsten fikk de ordre om å gjøre husvask i syv rom etter jødene som hadde bodd der. Dette arbeidet var i og for seg ikke verre enn noe annet. Men nå fikk de strengt påbud om at det skulle være gjort på åtte timer. Og Nils Kristiansen i egen person hang over dem hele dagen, så de skulle ikke få anledning til å sluske unna i arbeidet. De hang i alt de orket, men da de var ferdige, viste klokken at det var 1 — ett — minutt over tiden. Som ekstra påskjønnelse for vel utført arbeid og for det ene minuttet overtid fikk de en meget instruktiv øvelse i Bergs spesial, som sikkert for dem var nytt og interessant: De måtte åle i en time fram og tilbake i gangen og alt i ett gjenta: «Slik skal jøssingene behandles». Og den nidkjære Kristiansen lot dem hele tiden føle revolveren i ryggen for

*) Dessverre er det ikke lykket red. å få hans vita.

å minne dem om at han fulgte godt med. For enn ytterligere å understreke betydningen av det verdifulle minuttet, mistet de et måltid.

— — —

De fem første som skulle dele oppholdet på jøssingbrakka med de to ensomme bergenserne, kom som før nevnt til Berg 13. februar. Det var vaskerimester Olav Oftedahl og tre 18-årige handeleggymnasiaster — Knut Haver, Rolf Kløgetveit og Eggert Andreassen — alle fra Stavanger. Som femtemann var glassmester Th. Aspaas tatt opp i Kristiansand.

Ingen her i landet, utenom ofrene bak piggråden, hadde på det tidspunkt kjennskap til hønsegården på Berg. Ikke engang stapo'ene som førte den vesle flokken dit. De kunne bare fortelle at det var en bondegård i Vestfold. Og bare navnet bondegård tryllet fram ideassosiasjoner om melk og egg og andre gode ting som det dengang var så lite av. Det var nære på at de fem gledet seg til et slikt idyllisk ferieopphold da de den solblanke februar dagen kom kjørende til Berg.

Kan hende det forlatte inntrykket som leiren ga og synet av de grå brakkene med det høye piggrådgerdet rundt kastet de første skygger over deres lyse forhåpninger. Og mottagelsen i Det hvite hus var heller ikke egnet til å svekke det inntrykket som leiren hadde gitt dem. Å bli stilt med nesa mot veggen og være vitne til at alle de gode sakene som ryggsekkene deres var fylt med forsvant i vertsskapets «forvaring», var slett ikke så morsomt. To tynne ulltepper på hver var erstatningen for alt de måtte avstå, og med disse som pose for sine egne saker som var redusert til noen få klæsplagg, marsjerte de taktfast opp til leiren.

De to bergensere som tok mot dem på brakka, hadde ikke før fått fortalt dem at de var kommet til «helvete», før 4 jypplinger i 18-årsalderen kommer trampende inn. De brøler i munnen på hverandre «hvorforsvarte f... de ikke står i giv akt og hilser» og hva dette er «for helvetes rot!» — «Har dere ikke ennå (etter 2 minutter) lært at alt tøy skal ligge med rette kanter inne i skapene?» En av dem opplyser med tilfredshet at ingen hadde noe imot at det ble en liten kirkegård utenfor brakkeveggen. Nykommerne begynte nok å ane at det ikke bare ble melkedriking på Berg.

Senere på kvelden hadde de besøk av Lindseth som på sin særegne og utvetydige måte utdypet det inntrykket av leiren som de fire pøbelguttene hadde gitt.

Neste morgen klokken 7,30 tropper «Unge Kristiansen» opp. Nykommerne skal på grøtting med nevnte herre som «streif» (betegnelsen på den som hadde vaktholdet og kommandoen over en arbeidsgjeng).

Om denne første formiddagen på Berg forteller Rolf Kløge-
tveit: «Etter en times arbeid kommer Lindseth med ordre om at en plankestabel skal flyttes, og Kristiansen velger ut oss tre gutter til denne jobben, og etter en nøye kalkulasjon med et øye lukket og det andre delvis rettet på oss, delvis på plankestabelen, gir han ordre om flytting innen et kvarter. Ja, ja, vi springer det vi kan under iherdige tilrop fra Kristiansen. Etter ti minutter synes han antagelig at haugen minker for lite og finner det derfor nødvendig å ilegge Andreassen noen gymnastiske øvelser med en svær trekubbe som straff. Andreassen finner det rådeligst å spille besvimt, og etter diverse spark i hodet og kroppen gir Kristiansen opp og vil forsøke meg. Men da han synes jeg klarer hevingene for lenge, blir han lei dette også og gir seg til å pønse ut noe nytt. Jo, der har han det. «Hver mann sin vedkubbe!», så «ligg ned!» At det er fire-fem sentimeter med snøslaps og søle spiller ingen rolle, vi har jo våre egne klær som vi kom til leiren i. Ordre igjen: «Ål!!» Ingen uten de to bergenserne aner hva dette betyr, men Kristiansen belærer oss i sine saftigste gloser at dette betyr at bare albuer og tær skal berøre bakken, kroppen skal være strak og vedskien skal holdes ret fram, maven skal heller ikke hvile på bakken når en blir trett. Dette er nokså vanskelig å forstå, men Kristiansen forklarer med støvler, geværkolbe og eder, helt til vi forstår fullt ut det som han opplyser oss om, nemlig at dette ikke er noe sanatorium. Så arbeid igjen og «tempo for f...!»

Jøssingene akklimatiseres.

I leirreglementet for Berg var orden og renslighet strengt innskjerpet. Og ingen hadde større interesse av dette enn fangene selv. Men hvordan rensligheten kunne praktiseres, særlig i den første tid, kan enhver danne seg en mening om når en får et lite innblikk i leirens sanitære forhold.

Inne i rommet ved døren sto latrinebøtta side om side med bøtta for rent vann. Av en bøtte rent vann i døgnet skulle en ha drikkevann og vann til vask av skaffetøy, bord, benker og golv. Det store problemet ble hvordan det skulle strekke til, og hvilken bøtte skulle nyttes. Etterhånden utjevnet skitten seg i begge bøttene så det ofte gikk sams. Vask av ansikt og hender måtte bli som det falt seg. Bading, ja — — et år etter at de første fangene kom til Berg fikk de det første bad, et halvt år etter at vaskebrakka var ferdig. Latrinebøtta rant som regel over om morgenen så det snodde seg som en bekk bortover golvet.

Urensligheten var plagsom for fangene, men om mulig enda verre var den systematiske forstyrningen av nattesøvnen. Ved vaktskiftet om natten ble fangene tellet. Men ofte hadde vaktene svært vanskelig for å telle de syv mann. Særlig vrient var det for Kristiansen og Droescher. Mens noen vakter nøyte seg med å telle hoder i køyene, måtte fangene oftest stille for de nevnte herrene. Og gikk ikke oppstillingen fort nok, var det eksersis opp og ned i køyene, ofte mange ganger om natten. At lyset sto på hele natten var også plagsomt.

Menyen besto av et kvart brød for dagen. I stedet for smør ble det utdelt en toppet spiseskje eplemos to ganger i uken.

Denne mugnet som regel med det samme. Til brødet var det kaffesurrogat om morgenen og «suppe» til kvelds — noe skittent, varmt vann. En gang ble det funnet tre gryn i den, men det måtte nærmest være resultatet av et uhell. Middagen var en bakk illeluktende kålrot-suppe pluss et stykke røkt sei, unntatt de dager det var sild eller fiskekaker. Det var to fiskekaker i porsjonen, 35 mm i diameter og 15—20 mm tykke. Til spekesilddagen gledet fangene seg. Det var to mann om en sild. Hver sin omgang fikk de ryggbenet. Når hodet og spolen

var tatt av, gled benet fint ned med busta rette veien. Tre dager etterpå kom som regel restene av benet for dagen — —. De seks potetene til middag var vanligvis råtne. Søndagen luktet det, i motsetning til de øvrige dagene, riktig deilig av kålrot-suppa, som da var kokt på fint fårekjøtt. Men kjøttet og beina var omhyggelig fjernet.

De elendige kjøkkenforhold skulle heller ikke forbedre maten. Kjøkkenpersonalet besto av tre mann fra jødene. Komfyrene som maten skulle tilberedes på i løpet av to timer, var dårlige. Kålrota som jo var det vesentligste, ble ikke ordentlig rengjort for møkk og råttenskap, så det hele måtte bli en illeluktende og motbydelig sørpe. For at menyen skal bli korrekt gjengitt skylder en å opplyse at det ble delt ut en del tranperler.

På denne kosten var det å arbeide i oppjaget tempo 8½ time. Men ikke bare arbeide selvfølgelig. Alt i et var det springmarsj og åling. Fangene slapp å stølne til i ensformig, hardt slit. At det under slike forhold ikke skulle ta mer enn tre uker før nykommerne hadde inntatt den samme «normalen» som jødene, er forståelig nok. Det er endog sannsynlig at jøssingene på dette tidspunkt hadde det verre enn jødene. Disse hadde jo allerede god trening og erfaring i orgingens kunst, og at de hadde kjøkkenpersonalet blant seg, forminsket ikke sjansen til en ekstra bit.

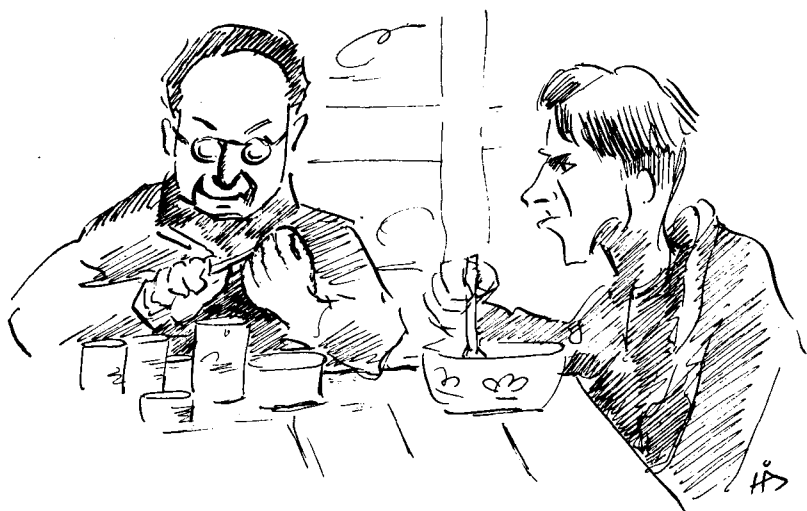
Urenslighet, terror og allskens plager ble snart trengt i bakgrunnen som uvesentlig i forhold til sulten. Den ble det alt overskyggende problem. I tillegg tok skjørbuken til å herje. Motstandskraften avtok etter hvert. At vaktene åpenlyst gasset seg i delikatesser som fangenes pårørende hadde sendt til dem, skulle ikke gjøre saken bedre. Statspolitiet hadde gitt tillatelse til å sende pakker, og disse ble med begjærighet motatt — av befalet. Til en enkelt av fangene var det blitt sendt ikke mindre enn ti pakker hjemmefra. Intet under at konstablene kunne gå og spise sjokolade og røyke fine sigaretter hele dagen!

— — —

Sulten nådde sin kulminasjon etter at kokken Aron Eiris hadde rømt (1. mars). Den umiddelbare følge av rømningen var 2 dager uten mat for samtlige og om mulig hardere arbeid og

mer straffeeksersis enn vanlig. Situasjonen var nå så desperat at fangene fant de måtte gjøre et fortvilt forsøk på å få forbindelser utad.

De ble enige om å betro seg til Dehli som var formann for de norske byggearbeidere i leiren. Han hadde vist et sympatisk sinnelag, av og til stukket til dem en god nyhet mellom ordrer og forklaringer i arbeidet, selvsagt så forsiktig at de observante streifene ikke hørte det. Men — vanskeligheten var

Souper — —

at Kristiansen var streif ved dette høvet. De fikk dog til slutt hvisket til Dehli: «Vi sulter ihjel, skaff noe mat!» Kristiansen spisset ører. Han ante noe og tok først fatt i Dehli som «ikke hadde snakket om noe annet enn arbeidet i grøfta». Så var det fangenes tur, men den nidkjære vokter fikk samme forklaring der. Da han ikke kom helt til bunns i saken, måtte han la seg nøye med å la fangene åle i ekskrementer og glassbiter bak «kjøkkengarasjen». Etter middagspausen ble Kristiansen avløst av Aasen. Han var da ikke verre enn at han snudde seg da de fant noe råttent kålrotskrell på søppeldyngen fra kaninburet. Det vrimlet av fluer på det, men krydret godt med salt gikk det da ned selv om det etterpå luktet rene kloakken av pusten. En

ytterligere følge av rømningen var det at samtlige fanger ble snauklippet.

Den 2. mars ble belegget på jøssingbrakka fordoblet. De syv som kom fra Bredtveit var Thomas Bonnevie, Oslo, O. O. Reitan, Soknedal, Aksel Stigum, Ogndal, Steinar Haugstoga og Kristian Haugstoga, Telemark, H. H. Lunde, Numedal og Th. Plum, Oslo. Disse skulle også få en instruktiv førstedag på Berg. Fremdeles er det Kristiansen som har hovedrollen. Fangene sitter og spiser til aftens — det første måltidet etter sultekuren. Da står Nils plutselig i døren, og høyt og utvetydig forkynner han at nå skal de nye fangene lære hvordan naziterroreren virker i praksis. Han velger Kløgetveit som demonstrasjonsobjekt fordi denne har smilt av ham, påstår han. Innvendiger er selvfølgelig nytteløse.

«Marsj utenfor vinduet og finn en passende stein!» lyder ordren.

«Jeg finner en stein», forteller Kløgetveit, «men synes den er litt for tung, da jeg regner med at det vil bli litt «gymnastikk». Jeg vil legge den ned igjen, men han stopper meg. «Er'n for tung?»

«Ja».

— Håltreit, så tar vi'n. Opp me'n 100 ganger! og så fortere for blanke, heite, svarte — osv. Dette med en stemme som en minst måtte høre ned til Tønsberg. Jeg klarer steinen noen ganger, men det tar på, og Kristiansen har det travelt, han skal ha permisjon. Å 7—8 ganger tell ellers ska're lukte krutt her etc. etc. Ja, ja, jeg klarer vel disse gangene også, men da er jeg ferdig — — men ikke Kristiansen. — Der serru, nå klarer du 7—8 tell og det litt kvikt ellers — — !! (han viser at han har fingeren på avtrekkeren. Jeg tar to løft til, men så siger jeg i knærne, får steinen i hodet og er borte — —).

Nå er Kristiansen lei av Kløgetveit, og så er det de andres tur. Han farer inn på brakka. Det blir naturligvis ikke ropt høyt nok «giv akt!» for ham, og de var ikke raske nok til å reise seg. Og så ble det «giv akt — sitt ned!» 40—50 ganger på rad ved bordet. Deretter var det ut på gangen til springmarsj og bøyninger alt under Kristiansens saftige gloser, mens fråden sto om munnen på ham. Det varte så lenge stemmebåndet

holdt. Til slutt sier han med en hes hvisken: «Ja, nå er jeg hes, men bare vent til jeg blir fresk igjen, så skal jeg . . . ta hevn!!» Formodentlig for at han var blitt hes.

Og hermed var det fjorten jøssinger som hadde lært tonen på Berg å kjenne — — —

